

Bokpresentation: Än lever Grass...

Sture Packalén: *Günter Grass: författare och provokatör* (2020)

Sture Packalén
Mälardalen University

När författaren Günter Grass gick ur tiden 2015 var den tyska efterkrigslitteraturen definitivt slut, men intresset för hans författarskap är ännu synnerligen levande. Om det vittnar inte minst den samlingsutgåva av hans verk som förlaget Steidl gav ut 2020. I 24 band och på 10.952 sidor omfattar den samtliga romaner, dramer, diktsamlingar, essäer, tal och debattinlägg som skrivits av Grass. Allt detta levereras förpackat i en elegant handgjord box av trä. Ungefär samtidigt med denna utgivning av Grass verk kom en ny, i 4K-format restaurerad version av Volker Schlöndorffs succéfilm *Blecktrumman* från 1976 upp på de tyska biograferna.

Under flera decennier efter kriget var Günter Grass tillsammans med Heinrich Böll de stora tyska författarnamnen, både hemma i Tyskland och internationellt. Båda blev Nobelpristagare. De hade även flera andra gemensamma drag i sina biografier och författarskap. De var nära knutna till sin bakgrund och beskrev i sina verk den verklighet som de kände så väl till: de små människornas värld och liv. Böll hade sitt Köln och Rhenlandet, Grass sin hemstad Danzig och det kasjubiska "hinterlandet". Av dessa miljöer gjorde de världslitteratur.

För båda två var poesi och politik något som hörde ihop. Isolering i elfenbenstorn var inget för dem. I den framväxande tyska demokratin tog de ansvar och lade sig i de politiska debatterna, protesterade och polemiserade. Många beundrade och gillade dem, men hos många fler utlöste deras engagemang fientlighet: de sågs som bråkmakare och bokackare, speciellt om de blandade sig i politiska frågor. Gemensamt för båda var en kompromisslös solidaritet med offren för förtryck och despotism, var den än kom till uttryck i världen. Böll var mera tillbakadragen och medveten om att engagemanget ofta inte ledde till önskad förändring. Grass i sin tur var bullrigare och mera provocerande. Han rörde upp damm och var utrustad med en okuvlig vilja att aldrig ge sig. Ständigt var han under beskjutning av

kritikerna i väst och under bevakning av Stasi i öst. Grass kom i hög grad att prägla den tyska efterkrigshistorien både litterärt, politiskt och personligt. Han var själv också en omstridd del av denna historia.

Ingen annan samtida tysk författare rör sig som Grass med jämförbar fantasi, konstfärdighet, retorisk begåvning och kritisk motsägelselusta mellan dikt och politisk kommentar, mellan drama och essä, roman och föredrag, poetisk prosa och samtidskritisk kommentar. Läser man hans böcker eller inlägg i olika frågor blir man direkt varse hans speciella ”sound” och formuleringskraft. Grass prosa kan verka omständlig och full av upprepningar, det kan man se till exempel i *Blecktrumman*. Men betänker man att han är påverkad av jazzen och läser man en text av honom som ett genomförande av teman med improvisationer och omtagningar, ja då öppnar sig det han skrivit på ett sätt som överraskar.

Han var ofta odiplomatisk, för att inte säga notoriskt provokativ, en som ständigt gav mothugg. Grass lust och vilja att lägga sig i och ta ställning, gjorde honom till en skandalomsusad författare med stor personlig integritet. Han hade oerhörda försäljningsframgångar med sina böcker. Med sin stridbarhet var han ständig skottavla för litteraturkritikerna, men oftast den som vann läsarnas öra. I utlandet beundrade man honom, i hemlandet däremot var inställningen mera kluven: mot uppskattning och positiva röster stod ilska och till och med hat.

Som politiskt engagerad samhällsmedborgare ville Grass vara med och bestämma om vilket land Tyskland skulle vara. I sin roll som orubblig kritiker av sin samtid sågs han – även här i likhet med Heinrich Böll – som ett nationens samvete och en moralisk kompass, framförallt vad gäller synen på det nazistiska förflutna. Grass höll ständigt fram skulden och skammen efter Förintelsen. Flera av hans verk kan ses som en speciell form av botgöring för det som skedde under nazisttiden. Det hindrade dock inte att han under sina sista år utsattes för massiv kritik för att han ända till 2006 tigit om sin tid som soldat i Waffen-SS i krigets slutskede.

Grass var i många sammanhang före sin tid. Han engagerade sig i den tyska avspännings- och östpolitiken, han ställde sig på fredsrörelsens sida, protesterade mot raketbaser i Västtyskland och deltog aktivt i kampen mot den globala miljöförstörelsen. Han protesterade mot den tyska asylpolitiken på nittioalet och hans kritik mot den tyska återföreningen blev ett hett debattämne. In på det nya årtusendet gällde hans kritik det tilltagande atomhotet i Mellanöstern.

Med resor, föredrag, författaraftnar, teve- och radioframträdanden tog Grass yttrandefriheten och sin roll som medborgare i ett demokratiskt samhälle på största allvar.

Som föregångare såg han Immanuel Kant och Gotthold Ephraim Lessing, den tyska upplysningstidens stora, men även hans franska samtida, Albert Camus och Jean Paul Sartre. Kanske kunde man till och med säga, att vad Sartre var för Frankrike, var Grass för Tyskland. Som författare var han en fridstörare i oupphörlig närkamp med fäderneslandet Tyskland. Förläggaren Klaus Wagenbachs hyllningsord till Grass på åttiöårsdagen säger mycket om hans gärning som författare och medborgare: "Günter Grass har gjort Förbundsrepubliken anständigare, friare och mera demokratisk, kort sagt: mera beboelig."

Packalén, S. (2020). *Günter Grass: författare och provokatör*. Stockholm: Carlsson Bokförlag (310 s.).